

Pokret kao način rada kod djece rane i predškolske dobi

Krznar, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:377132>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Zagreb

SARA KRZNAR

ZAVRŠNI RAD

POKRET KAO NAČIN RADA KOD DJECE
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Zagreb, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Sara Krznar

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: Pokret kao način rada kod djece
rane i predškolske dobi**

MENTOR: Josipa Kraljić, viši predavač

Zagreb, srpanj 2020.

ZAHVALA

Ovom prilikom želim zahvaliti svojoj obitelji, a najviše roditeljima, koji su me podupirali tijekom svih godina mojeg školovanja i vjerovali u mene i moj uspjeh.

Želim zahvaliti svojem dečku koji me poticao, ohrabrivao i vjerovao u mene.

Zahvaljujem svim kolegama i kolegicama s fakulteta od kojih sam mnogo naučila i koji su sa mnom nesebično dijelili literaturu, iskustva, savjete.

Zahvaljujem svim profesorima Učiteljskog fakulteta u Zagrebu na savjetima, znanju i iskustvu kojeg su podijelili sa studentima.

I na kraju, iznimno zahvaljujem svojoj mentorici, Josipi Kraljić, koja mi je puno pomogla sa završnim radom, predlagala, ispravljala i poticala. Bez nje ovog završnog rada ne bi bilo.

Sadržaj

1. UVOD.....	5
2. POKRET.....	6
2.1. RITMIKA.....	7
2.1.1. Dalcrozeova tabela zajedničkih elemenata	7
2.2. PLES.....	8
2.2.1. Labanova analiza pokreta.....	8
2.2.2. Analiza pokreta	9
2.2.3. Kretanje u prostoru.....	10
2.2.3.1. Hodanje.....	10
2.2.3.2. Skokovi	11
2.2.3.3. Obuča.....	12
2.2.4. Geste.....	13
2.2.5. Stavovi	14
2.3. RITMIČKI ODGOJ.....	15
2.3.1. Improvizacija.....	15
2.3.2. Koreografije odgojitelja	16
3. OBRADA UZ POKRET.....	18
3.1. OBRADA MELODIJE.....	20
3.2. OBRADA RITMA	21
3.3. OBRADA HARMONIJE	21
3.4. OBRADA METRA	21
3.4.1. Metar i dramatizacija.....	22
3.4.2. Izvođenje metra zbog teškog ritma	23
3.4.3. Izvođenje metra bez pjevanja.....	23
3.5. OBRADA TEKSTA.....	24
3.6. OBRADA GLAZBENOG OBLIKA.....	25
3.6.1. Glazbeni oblik i metar.....	27
3.7. OBRADA KARAKTERA	27
3.7.1. Mijenjanje karaktera.....	27
3.8. OBRADA TEMPA.....	28
3.8.1. Prilagođavanje tempa djeci	28

3.8.2.	Mijenjanje tempa.....	28
3.9.	OBRADA DINAMIKE.....	29
4.	ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU DJEČJE EKSPRESIVNOSTI POKRETA	30
4.1.	ISTRAŽIVANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA I EKSPRESIVNOSTI ..	30
5.	IGRE UZ GLAZBU I POKRET.....	32
5.1.	IGRA PREPOZNAVANJA VISOKIH I DUBOKIH TONOVA	32
5.2.	TONOVI RAZLIČITIH VISINA.....	33
5.2.1.	Primjer igre s dva tona	33
5.2.2.	Primjer igre s tri tona.....	33
5.3.	IGRE ZA OSJEĆAJ TONIKE	34
5.3.1.	Pjevanje.....	34
5.3.2.	U pokretu.....	34
5.4.	PRIMJERI IGARA UZ POKRET.....	35
5.4.1.	Ozvučena priča.....	35
5.4.2.	Putujemo podmornicom.....	35
5.4.3.	Kol'ko kume sati?.....	35
5.4.4.	Izbroji pljeskanje.....	36
5.4.5.	Brojalica uz pljeskanje i hodanje	36
5.4.6.	Tramvaj, auto, vlak	36
5.4.7.	Okoš bokoš.....	37
5.4.8.	Glazbene stolice	37
6.	ZAKLJUČAK.....	38
7.	LITERATURA	40
	Izjava o samostalnosti rada.....	42

Pokret kao način rada kod djece rane i predškolske dobi

SAŽETAK

Glazba pruža niz mogućnosti za zabavu, veselje, smijeh, igru i učenje. Svojim nenametljivim načinom u djeci budi najljepše pokrete, stvaralaštvo i maštu. Omogućuje djeci da dočaraju kako se osjećaju. Pokret kao način rada mnogo toga može otkriti, ali i pružiti. Može osloboditi djecu, poticati ih na razmišljanje, na igru, na uživanje. Pokret je u ranom i predškolskom odgoju sveprisutan, a u glazbenoj kulturi djeca pokretom prikazuju ritam, metar, dramaturgiju, karakter, tempo, dinamiku...

Uloga odgojitelja je da djetetu pruži sve potrebno kako bi se ono moglo glazbeno razvijati. Ako odgojitelj neće dovoljno poticati dijete, kreirati sadržaj na zanimljiv način i ako neće ustrajati, tada ni dijete neće biti zainteresirano za glazbu.

Svako dijete je različito te različito reagira na glazbu, u čemu je posebnost glazbene kulture. Iako različita za svako dijete, sve ih povezuje. Svako dijete na individualan i sebi jedinstven način prikazuje što čuje i osjeća te upotpunjuje prikaz pokretima. Naravno, u starijoj dobi nastupa i sramežljivost te djeca neće tako lako pokretima prikazivati što im je na duši. Ali, djecu nikada ne treba tjerati na nešto, već ih pustiti da se sami izraze kada im odgovara. Glazba će uvijek biti tu.

Pokret kao način rada jedan je od pet mogućih načina rada kod djece rane i predškolske dobi te je i najprirodniji jer za njega nije potrebno ništa drugo osim dječjeg stvaralaštva, kreativnosti i oslušivanja glazbe. Pokretom možemo prikazati razne scene, teme, pjesme, brojalice, koreografije osmišljene od strane odgojitelja ili djece te jednostavnu improvizaciju.

Ključne riječi: djeca, glazba, metar, odgojitelj, pokret, ritam, tempo

Movement as a mode for children of early and preschool age

SUMMARY

Music offers a range of opportunities for entertainment, joy, laughter, play and learning. In an unobtrusive way, music brings out the most beautiful movements, creativity and imagination in children. It helps them to express how they feel. Movement as a way of learning can show children and give them a lot. It can free children, stimulate thinking and encourage them to play and to enjoy. Movement is omnipresent in preschool education and in Music education children display movement with rhythm, meter, dramatization, character, tempo, dynamics...

Every preschool teacher should offer children everything what it takes so they could musically develop. If a preschool teacher won't encourage children, create a fun and entertaining class and if he or she won't persist, then the children also won't show interest in music.

Every child is different and therefore every child reacts differently to music which is why music is special. Although it is different for every child, it connects them all together. Every child on their own, specific way, shows us what he hears, feels and then completes it with movement. Of course, in older age, children tend to be shy and they won't express how they feel so easily like younger children would. Either way, we should never force children to anything but wait until they are ready to express themselves. Music is always there.

Movement as a mode is one of the five possible modes for children of early and preschool age and it is the most natural way for children to learn because it requires nothing but children's creativity, imagination and listening to music. That way children can show many different scenes, themes, songs, counting rhymes, choreography created by a preschool teacher or children together, or they can improvise.

Key words: children, music, meter, preschool teacher, movement, rhythm, tempo

1. UVOD

Glazba nam od malena pruža mnogo prilika za razvoj. Kod djece rane i predškolske dobi, najprirodnija je aktivnost jer omogućuje cjelokupan razvoj. Omogućava djeci razvoj kreativnosti kroz istraživanje pokreta, slobodno je i nesputano ritmičko kretanje koje im pruža radost i zadovoljstvo, a ponavljanjem i prisjećanjem pokreta omogućuje i razvoj pamćenja. Djeca imaju priliku samostalno stvarati pokret slušajući glazbu i tako razvijati osjećaj za metar i ritam. Uloga odgojitelja ovdje je veoma značajna kao poticaj.

Glazbeno područje pogodno je za dječje istraživanje i izražavanje, te kako je već spomenuto, djeluje na djetetov cjelokupan razvoj. Ali, neovisno o području u kojem odgojitelji prate proces istraživanja i izražavanja, taj proces uvijek je specifičan za svako dijete i autentičan zbog toga što svoje znanje i iskustvo djeca kreiraju i nadograđuju na temelju aktivnosti koju će sami osmisliti u bogatom okruženju s brojnim poticajima koje je za njih pripremio odgojitelj. Dakle, djeci treba poticaj, podrška, vodič u njihovo istraživanje, razvoj sposobnosti, kreativnosti pa tako i razvoj pokreta.

Odgojitelji u načinu rada svakodnevno koriste pokret, aplikacije i udaraljke. U ovom završnom radu naglasak će biti na pokretu kao načinu rada koji je, od glazbe, neodvojiv. Spontano ili inicirano, pokret je prisutan u radu rukama, pokretanju nogu, tijela i slično. Pokret kao način rada koristi se u aktivnostima kao što su:

- obrada (ili ponavljanje) pjesme
- obrada (ili ponavljanje) brojalice
- obrada (ili ponavljanje) skladbe

Dok je ovdje pokret primarni način rada, on se u drugim aktivnostima može pojaviti i spontano te se ne mora shvaćati kao primarni način rada. Na primjer, igre s pjevanjem imaju već određena pravila koja će djeca izvoditi, a kod dječjeg stvaralaštva djeca će sama osmisliti pokret.

2. POKRET

Kad se začuje glazba, prva ljudska radnja nije pjevanje već je pokret, odnosno plesanje. Riječ pokrenuti dolazi iz latinske riječi *emovere* iz koje također proizlazi pojam emocija, a emocija je posljedica poruke koju kao ljudsko biće šaljemo drugom. Kao odrasli, možemo kontrolirati svoje tijelo da se ne miče na glazbu, ali djeca refleksno krenu plesati i radovati se te je to upravo i njihov najjači poriv – kretanje. Djeca kretanje izražavaju na mnoge načine. Oni pričaju, pjevaju, oponašaju radnje zvukovima, crtaju, vježbaju te taj poriv traje do puberteta kada najčešće djeca pokreću samo ruke i noge.

Pokret možemo uočiti i na likovnim radovima djece. Kada ih promatramo, vidimo da djeca crtaju ljude u kolu te su im produžene ruke i noge, što znači da im pridaju važnost te tako žele prikazati da ih pomičemo. Najmlađa djeca će u svojim prvim likovnim radovima prikazati kretanje upravo linijama koje ostavljaju na papiru.

U metodici glazbene kulture pokret se povezuje uz glazbu, a postoje dva oblika korištenja pokreta. To su improvizacija djece uz glazbu i osmišljene koreografije od strane odgojitelja. U prvom obliku djeca će se spontano kretati i improvizirati uz glazbu te je važno da je dječje stvaralaštvo prisutno. Dječje stvaralaštvo poticat ćemo obradama pjesama, brojalica, igara s pjevanjem i slično.

Drugi način je da djeca gledaju kako se odgojitelj kreće te da rade isto što i on. Važno je imati različite pokrete koji će slijediti različite glazbene teme, a kada će se ponavljati glazbena misao, tada će se ponavljati i pokret. Tako se ostvaruje razvoj senzibiliteta za razne glazbene elemente.

Kako bi se razvijao senzibilitet za ritam i metar, dovoljno je da odgojitelj svira izabrani element na udaraljka, plješće, ishodava ga te će tako i djeca spontano početi oponašati odgojitelja i usvajati određeni element.

Pokret je sveprisutan i zato je na prvom mjestu obrade i načina rada.

2.1. RITMIKA

Ritmika je stvorena od švicarskog kompozitora i glazbenog pedagoga Emila Jacquesa-Dalcrozea i služi kao pomoćni predmet glazbi te je njegova prvenstvena želja bila da ritmika bude dodatak glazbi, plesu, glumi, gimnastici i time spajati osjetilnost, pažnju, inteligenciju kako bi stvorio sintezu duha i tijela.

Pedesetih godina dvadesetog stoljeća, plesna pedagoginja Ana Maletić osnovala je Školu za ritmiku i ples u Zagrebu te je ona prva dodala ritmiku u svoju metodu.

Danas je ritmika pomoćna disciplina koja pomaže svladavati automatizam i razvoj senzibiliteta za glazbu i ples. Ritmika je povezana s glazbom i plesom tako da se u ritmici koriste veliki pokreti koji će kasnije smanjivanjem dovesti do toga da će dijete školske dobi moći zasvirati instrument ili se baviti nečime što će zahtijevati precizan rad manjih mišića.

Ritmika pomoću pokreta pokazuje ritam, tempo, dinamiku, karakter glazbe, a Jaques-Dalcroze nazivao je svoju ritmiku pokretnom plastikom.

2.1.1. Dalcrozeova tabela zajedničkih elemenata

Jaques Dalcroze švicarski je skladatelj i glazbeni pedagog rođen 6. srpnja 1865. godine, a preminuo je 1. srpnja 1950. godine. Dalcroze je izumio sustav učenja i ovladavanja ritmikom na temelju koordinacije plesnih pokreta i glazbe, a nazvao ju je ritmička gimnastika, *euritma*, koja je spajala glazbu, ples i gimnastiku.

Dalcroze je smatrao kako se ritamska sigurnost može najbolje razviti preko velikih tjelesnih pokreta koji uključuju cijelo tijelo. Pokušao je potaknuti učenike da predodžbu ritma stvore putem različitih gesta, stupanja i drugih velikih pokreta. Također, stvorio je niz ritamsko-tjelesnih vježbi kojima je nastojao probuditi osjećaj za ritam kod učenika. Tvrdio je da je najviši cilj "oslobođenje od tijela". Kako bi se gimnastičko-tjelesne vježbe izvodile pravilno potrebna je i gimnastička sprema nastavnika jer nastavnik koji je obrazovan samo glazbeno ne bi mogao zadovoljiti potrebe koje zahtijeva Dalcroze.

Osnovni smisao Dalcrozeovih vježbi je da se odsvirani ton čuje i da se predoči te da se poveže akustička, motorička i vizualna komponenta.

2.2. PLES

Pojam "ples" za svakog od nas ima drugačije značenje i asocijaciju. Ples može biti klasičan, moderan, spontan, folkloran, društven ili jednostavan ples koji ima određene korake.

Od pojave prvih svjetovnih škola, ples i glazba bili su obavezan sadržaj koji su se učili u Europi, a kako bi bile spremne i uvježbane do svoje djevojačke dobi, djevojčice su menuet počele učiti već sa sedam godina. Za ples nije bilo pravila gdje će se izvoditi, viđen je i u selima i na dvoru, a razlika između tih plesova poticala je iz različite glazbe, obuće, odjeće te prostora.

Ako se dobro znaju koraci i usklađuju tjelesni pokreti, može se podići stupanj emocionalne povezanosti. Kada se ritmične kretnje uvježbavaju zajedno, ostvaruje se i suradnja, a na taj su se način ljudi u povijesti pripremali na svladavanje određenih vještina koje su potrebne za opstanak.

2.2.1. Labanova analiza pokreta

Rudolf von Laban bio je Austro-Ugarski plesač te teoretičar rođen 15. prosinca 1879. godine, a preminuo je 1. srpnja 1958. godine.

Tijekom mnogih godina njegova rada i djelovanja, Laban je zapamćen po mnogo čemu, ali najviše po svojoj analizi pokreta. Laban je zagovarao važnost neverbalne komunikacije koja se može očitati iz plesa, pokreta i gesti, ali i iz načina na koji se prelazi iz jednog stava u drugi te se tako može mnogo toga zaključiti o osobnostima plesača te o njegovom trenutnom stanju.

Laban je svoja istraživanja započeo kao koreograf prvenstveno kako bi povećao izražajne kvalitete i ekspresivnost pokreta, no ubrzo su njegova istraživanja našla primjenu u širokom spektru analize ljudskog ponašanja. Tako je Labanova analiza pokreta na objektivan način omogućila procjenu sposobnosti čovjeka za određeni

posao, ali i procjenu sposobnosti za odabir članova upravljačkog tima ili prijema na posao. S vremenom se Labanova analiza ustalila kao oblik analiza u nekoliko različitih područja kao što su fizikalne rehabilitacije, psihoanaliza, plesna terapija, metoda za procjenu učinkovitosti tima i mnoga druga područja.

Labanova metoda nije jednostavna te također zahtijeva i od ispitivača da je prođu kako bi bili kompetentni ispitivati druge. Trening uključuje učenje notacija i tjelesnu aktivnost koja iskušava različite faktore i ekstreme u kretanju. No, učinkovitost Labanove analize tako je snažna da se ona održala i u metodi Action Profiling International psihologinje Pamele Ramsden te je njen utjecaj vidljiv i u brojnim drugim područjima.

2.2.2. Analiza pokreta

Ako ubrajamo samo pokrete snažno-lagano i brzo-sporo, autorica Heda Gospodnetić podijelila ih je na sljedećih osam pokreta:

- 1.) Udar – brz, snažan, izravan
- 2.) Pritiskivanje – sporo, snažno, izravno
- 3.) Klizanje – sporo, lagano, izravno
- 4.) Lelujanje – sporo, lagano, neizravno
- 5.) Savijanje – sporo, snažno, neizravno
- 6.) Odmašaj – brz, snažan, neizravan
- 7.) Lepršanje – brzo, lagano, neizravno
- 8.) Doticaj – brz, lagan, izravan

Pokreti su nabrojani kako bi odgojitelj dobio više ideja i uključivao što više raznolikijih pokreta. Ipak, kod djece ne možemo očekivati snažne i spore pokrete. Kako su djeca manja to utječe na tempo koji proizvode, a koji je uglavnom brz. Budući da djeca uglavnom hodaju u metru potrebno je da odgojitelj ishodava sitne korake što sličnije djetetovim.

Postoje brojne mogućnosti kombiniranja kvalitetnih pokreta, no navedenih osam eforta bliski su nam u radu s djecom zbog pripadajućih kvaliteta što se tiče prostora, jačina i vremena. Također, važno je pripaziti kako se ovi pokreti ne bi sveli na

pantomimska predočavanja već da odgajatelj ove kombinacije doživi putem slikovnih predodžbi.

Ana Maletić u Metodici plesa analizirala je koje su udaraljke prikladne za koji efort. Osim vremena, snage i prostora, sastavni element pokreta je tok pokreta koji može biti slobodan i vezan.

Slobodan tok nalazimo kada se vrtimo, zaletimo, skočimo ili izvodimo zamahe tijela te kretanje povremeno izmakne našoj kontroli zbog čega se ne možemo naglo zaustaviti.

Vezan tok je kada naša pažnja prati pokret kroz cijelo vrijeme odvijanja. Njima možemo voljno upravljati te ih u svakoj fazi prekinuti i zaustaviti. (Maletić, 1983.)

Pokret nema stroge formacije te može sadržavati kretanje u svim smjerovima. Svi pokreti mogu se izvesti u različitim visinama, snagom i brzinom, može se izvesti izravno i neizravno prema zamišljenom cilju te može biti povezan ili sa zastajkivanjem.

2.2.3. Kretanje u prostoru

Najčešće se krećemo u obliku hoda ili trka. Međutim, pomicati tijelo možemo sa svim dijelovima, a ne samo nogama tako da su puzanje, valjanje po tlu, premeti, povlačenje tijela po podu pokreti koje odgojitelj može potaknuti kod djece i bez pokazivanja.

2.2.3.1. Hodanje

Djeca najčešće hodaju u metru te je vidljivo da su djeca taj pokret izabrala kao najjednostavniji pokret.

Najčešća formacija kod djece je hodanje u krugu. Krug je prisutan u plesnom folkloru. Djeca ga najčešće usvajaju gledajući odrasle te oponašajući ih, a ova formacija pruža im zajedništvo.

Kada se djeca kreću i pjevaju zaista nije toliko važno hoće li u svakom trenutku ispravno ishodavati, ali je važno da odgojitelj ni u jednom trenutku ne pogriješi jer će djeca uvijek gledati i oponašati njega. Važno je izvježbati pravilno taj pokret.

Ishodavanje u metru moguće je u mnogim smjerovima i formacijama, a ne samo u krugu. Može se hodati u kolonama, naprijed, natrag, po dijagonali sobe, vijugavo, pola djece u krugu, pola oko njih vijugavo i slično. Važno je osigurati dovoljno prostora kako bi se djeca mogla kretati i iskoristiti taj prostor. Također je važno da se djeca povremeno kreću i bez određene formacije, spontano po prostoru, kao kad improviziraju plešući.

Djeca mogu hodati običnim koracima, ali može se i mijenjati visina kretanja, kao na primjer, hodanje u čučnju, na prstima, na petama. Također, može se mijenjati i brzina kretanja, djeca mogu trčati, šuljati se, hodati velikim koracima. Može se mijenjati snaga koraka, mogu stupati, toptati nogama, naglašavati samo jedan korak, mogu klizati, visoko dizati koljena, hodati u stalnom ritmu.

U umjerenom tempu najčešće ishodavamo običnim koracima prema naprijed, brže korake hodamo kližući, a spore korake tako da prijenos težine s noge na nogu traje dovoljno dugo kao i ritam.

Odgojitelj treba imati na umu mogućnost djece te takve korake i birati. Ne smijemo birati teške korake za djecu, a niti ih previše koristiti. Djeci će biti teški oni koraci kada u svakom trenutku ne mogu vidjeti odgojitelja. Na primjer, okret oko sebe ili drugog djeteta, česta promjena smjera, hodanje u natrag...

2.2.3.2. Skokovi

Osim hodanja, trčanja i okreta, kretanje u prostoru može se postići i skokovima. Skokovi su bliski djeci jer imaju naviku ako su sretni, uzbuđeni, počnu skakati i tako predstavljaju svoju radost. S obzirom na to da se skokovi razlikuju po odrazu i doskoku, možemo ih podijeliti na pet vrsta:

- 1.) Poskok
- 2.) Odraz s jednom nogom, a doskok na drugu
- 3.) Odraz s dvije noge, s doskok na jednu
- 4.) Jednonožni odraz, a doskok na dvije noge
- 5.) Odraz i doskok s dvije noge

Djeci su skokovi poznati iz igara "škole" i "gumi-gumi" stoga im nije problem oponašati odgojitelja. Djeca koja su življa, oponašat će odgojitelja dok hoda u ritmu, a dodat će još i koji poskok kako bi upotpunili "koreografiju".

Poskok kojeg djeca najviše vole te se stoga naziva i Dječjim poskokom, daje im najveći osjećaj elevacije zbog jakog odbijanja od tla s doskokom na istu nogu.

Kao i hodanje, skokovi se mogu izvoditi u svim smjerovima i s različito podignutim nogama. Najpoznatiji i najčešći skokovi kod odraslih su "škarice" i "galop", a djeca naročito vole "žablji skok", koji ima dvije varijante, težu i lakšu. Djeca uglavnom prakticiraju lakšu koja je odskok i doskok na dvije noge u čučnju, iako nerijetko izvode i težu varijantu kada je dijete sunožno u uspravnom položaju te tako odskoči, a doskok je na jednu nogu u dubokom čučnju te je slobodna noga malo savinuta naprijed.

Dakle, kretanje u prostoru moguće je i u raznim skokovima.

2.2.3.3. Obuća

Obuća uglavnom djeci može smetati prilikom plesanja, kretanja, skakanja te većina odgojitelja upravo zbog toga inzistira da se izuju te da ostanu u čarapama. No, kako je uglavnom površina skliska te nema svugdje tepiha, upravo je bolje da djeca budu bosa, a kako bi to bilo uspješno, odgojitelj također mora biti bos kao primjer djeci.

2.2.4. Geste

Kako su za kretanje najbitnije noge, tako su za geste najvažnije ruke. Geste su slobodni pokreti koji ne dodiruju nikakav materijal. Dok su ruke najčešći nosioci ove vrste pokreta, razni drugi dijelovi tijela također mogu izvoditi geste, npr geste glave, ramena...

Osim što noge izvode hodanje, možemo izvoditi i druge pokrete, kao što je dizanje slobodne noge u raznim smjerovima, pokretanje nogu za vrijeme skoka stoga te pokrete također nazivamo gestama.

U improvizaciji pokretom, djeca ruke uglavnom šire i dižu cijelo vrijeme te se pritom kreću na sporu glazbu. U dječjim igrama s pjevanjem, djeca su najčešće u kolu te se drže za ruke, a neki pokreti ruku nastali su oponašanjem radnja odraslih. U folkloru su vidljivi pokret i geste rukama k tijelu i od tijela. Pokreti stilizirano oponašaju kopanje, sijanje, sipanje, plijevljenje, branje i tako dalje. Svaki pokret ima svoju snagu, na primjer kopanje zemlje motikom je efort udar. Tako stvaramo i svoje pokrete k tijelu i od tijela, time što opisujemo u zraku oblik osmice te tako dobivamo i tri dimenzije:

- 1.) Visina (gore-dolje)
- 2.) Širina (usko-široko)
- 3.) Dubina (natrag-naprijed)

U tih šest točaka, odnosno smjerova, možemo se koristiti raznim dijelovima tijela, možemo skakati, okretati se, zamahivati, padati...

Također, postoje još i dijagonalni smjerovi te ostale točke koje se nalaze oko nas. Dijete je centar prostora koji se nalazi oko njega te se u svakom smjeru mogu kombinirati razni pokreti. Djeca će oponašati sve što će odgojitelj raditi pa tako i pokrete koje će odgojitelj izvoditi šakama, prstima i stopalima te će time razvijati sitnu muskulaturu koja će im biti prijeko potrebna za daljnji život budući da su šake i prsti najaktivniji dio ruku te izvršavaju gotovo sve djelatnosti čovjeka. Dakle, ruke su nam važne i u plesu, u kolu i u kretanju.

2.2.5. Stavovi

Za vrijeme glazbenih aktivnosti mogući su brojni načini na koje će djeca sudjelovati pa tako djeca mogu stajati, hodati, plesati, a mogu sjediti na podu ili na stolcima.

Stavovi mogu biti asimetrični gdje će djeca pronaći razne načine kako će održati ravnotežu. Tako djeca ne trebaju analizirati što se događa s njihovim tijelom te ne analiziraju ni melodiju ni ritam. Odgojitelj je zadužen da vodi računa o fiziološkim posebnostima svakog uzrasta djeteta te razvojne karakteristike. Na primjer, kako je za petogodišnju djecu karakteristično da su sklonija igranju na mjestu, odgojitelj će planirati aktivnosti u kojima će djeca moći plesati sjedeći ili u nekom drugom stavu, a s mlađom će djecom iskoristiti prostor uz živahnu glazbu. Osim asimetričnih stavova, postoje i simetrični.

Primjeri za asimetrične stavove:

- 1.) Pretvori se u kip – djeca trebaju zauzeti jedan stav i zadržati ga jedno vrijeme
- 2.) Igra kipova uz pratnju udaraljki – u igri se koriste praporci, def, štapići i zvečke. Vila svira udaraljke koje utječu na visinu, kontinuitet i zastoj. Praporci označavaju visoku, def nisku, a štapići srednju razinu pokreta. Vila začara djecu i zvečkama postepeno oslobađa djecu (kipove) začaranosti.

Kada su djeca u pokretu, ne događa se često da zastanu u određenom stavu kako bismo mi to primijetili. To su male stanke koje su uglavnom dio ritma glazbe koja svira te se ne primjećuju i nemamo potrebu zastati kada ih čujemo. Na sličan način, odgajatelj može zaustaviti svirati određeni melodijski instrument ili udaraljke, a samim time i djeca će se zaustaviti i zauzeti određeni stav tijela.

"Laka točka" je zamišljena točka koja se nalazi u visini grudne kosti i stremi dijagonalno prema gore. Uz pomoć lake točke, možemo postići uspravan položaj tijela i dobiti lijepe kretnje jer ona "drži i nosi grudni koš i smanjuje osjećaj napora kod izvođenja mnogih pokreta." (Maletić, str 1983.). "Točka težišta" ne nalazi se poput lake točke u svakom položaju na istom mjestu. Na primjer, dok stojimo uspravno, ona se nalazi u središtu zdjeličnog pojasa. Jakim zatezanjem mišićja središnjeg dijela tijela dobit ćemo osjećaj za tu točku. Osjećaj za laku i točku težišta subjektivan je i motiviran našom prirođenom težnjom za uspravljanjem, dizanjem,

uzdizanjem, a kako s djecom uglavnom nastojimo plesati s lakoćom, važnija nam je i potrebnija laka točka.

2.3. RITMIČKI ODGOJ

Ovim pristupom djeci se pruža mogućnost spajanja tijela i duha, odnosno doprinosi se cjelovitom odgoju djece. Plesno-ritmički odgoj djece temelji se na metodi Ane Maletić, a svoju je metodu osmislila na temelju Labanovih i Dalcrozeovih učenja. Ipak, najvažniji aspekt u tom odgoju je razvijanje kinestetičkog osjeta čiji se razvoj odvija vježbanjem, kretanjem, a potiče se uz glazbu ili pak bez nje. Uz kreativnost, djeca razvijaju maštu i stvaralaštvo kroz pokret te ih potičemo na istraživanje i stvaralačku primjenu sadržaja.

2.3.1. Improvizacija

Improvizacija je uvijek dobro došla i jasno je da putem nje djeca izražavaju što zaista osjećaju. Ipak, improvizacija se u aktivnostima obrade pjesme i brojalice najviše očituje u dramatizaciji. Djecu na improvizaciju možemo potaknuti tako da im pustimo glazbu te da jednostavno promatramo što će oni učiniti i kako će joj pristupiti. Osim toga, dobro su došle i dodatne smjernice i upute koje će biti uklopljene u priču ili igru, a one će potaknuti djecu na nove pokrete, upotpunjavanje prostora te razna kretanja njihova tijela. Djeca improvizaciju mogu razvijati uz glazbu, ali i bez glazbe. Djeca će spontano početi pjevati i bez glazbe te će se i tako kretati i improvizirati.

Neki od primjera za vođenje dječje improvizacije su:

- 1.) Dosadan komarac – djeci damo uputu da u prostoriji leti zamišljeni komarac. Djeca će pokretima ruku hvatati komarca, pustiti ga te ga opet loviti i puštati
- 2.) Potrgana lutkica – dok glazba svira, djeca s odgojiteljem leže na podu te će oponašati njegove radnje. Odgojitelj će dizati glavu, ruku, nogu dok se u potpunosti ne uspravi. Tako se lutkica popravi te svi plešu dok glazba ne stane kada ponovno legnu na pod.

2.3.2. Koreografije odgojitelja

Senzibilitet djeteta za određeni element (ritam, metar, glazbeni oblik) razvija se tako da odgojitelj izvodi taj element, a djeca ga prate te ponavljaju za njim. Odgojitelj mora osmisliti koreografiju pokreta koji će biti viđen jednim ili s više elemenata. Važno je da djecu ne ispravljamo riječima, već se krećemo s njima, a njihovi će pokreti zatim poprimiti strukturu kakvu prikazuje odgojitelj. Djeca se ne opterećuju pojedinostima već znanje usvajaju cjelovito. Dok su djeca mala, nisu pod utjecajem stajališta okoline te uče onako kako im je prirodno, a teške pokrete nastoje si pojednostaviti te u konačnici ipak prikazuju što je zadano. Oko desete godine života proces učenja počeo će se komplicirati jer sada će važnu ulogu imati i samopouzdanje. Djetetova glavna preokupacija postaje okolina i što će ona misliti te kako će reagirati. Ako djeca nemaju dovoljno samopouzdanja, počinju sumnjati u svoje sposobnosti i zatvarati se te se tako i ograničavaju i u plesnom stvaralaštvu. Djeca su pod strahom da će ispasti smiješni, nesposobni, nespretni te se zbog toga usredotočuju na detalje koji su pogrešni. Pokušavaju brojati korake, dodaju pokrete ruku koji nisu potrebni te će stariji početnici nerijetko izgledati kao roboti jer se neće opustiti. Najgora stvar koja se može dogoditi je da se pokreti tijela zapriječe mislju jer će tada biti nepovezani, neopušteni. Ples se više neće činiti zabavan.

Važno je osvijestiti djecu i ostale kako ples nije samo izvođenje strogo točnih koraka već da u svaku našu kretanju treba uvrstiti nešto dječjeg, romantičnog, što u duši postoji. Tada će shvatiti da ples ne postoji ako nije povezan s razmišljanjem te da je to jedna cjelina. "Nelagode nastaju i sreća se pojavljuje u činu usklađivanja valova prijateljskih strujanja s onima koji se u svom tijelu osjećaju ugodno." (Wieser, 106.)

Djeca usvajaju pokrete od odgojitelja i to na način kao da je ispred njih ogledalo. Stoga će se često kretati u drugu stranu u kolu, ali takve stvari nije potrebno ispravljati jer će svega nekoliko sekundi kolo biti usmjereno na jednu stranu u koju se odgojitelj kreće.

Kada će se odgojitelj pripremati za provedbu glazbene aktivnosti, slušati će i analizirati skladbu te će prema tome odrediti koje će glazbene elemente u toj glazbi provesti. Također, koji će efort odgovarati određenom dijelu skladbe. Tako će i odlučiti koje će pokrete s djecom izvoditi. Ponekad je teško i za odgojitelja osmisliti

koreografiju, pogotovo ako je već puno i izmislio. Tada je najlakše i sebi dati oduška te improvizirati i tako doći do koreografije. Korisno je i osvrnuti se na Dalcrozeovu kritiku na koreografiju ondašnjih plesača: "Glazba bi plesaču trebala otkriti unutrašnje i više sile koje umna analiza ili potraga za slikovitošću mogu samo oslabiti i umanjiti. Glazba će poslužiti plesačevoj svrsi samo tako dugo dok je on ne pokuša iskoristiti za isključivo razumski izraz." (Jaques-Dalcroze, 1995.)

Odgojiteljeva naobrazba dovoljna je da samostalno osmisli kvalitetne pokrete koje će predstaviti i prenijeti djeci. Odgojitelj treba poznavati glazbene elemente kao i imati određena znanja o pokretu, plesu i ritmici. Odgojitelji koja ta znanja ne posjeduju djeci neće pružiti što im je potrebno kako bi razvijali djetetovu svijest o glazbi. Važno je znati da pokreti mogu biti jednostavni, a ipak mogu biti i najsloženiji te će ih djeca usvojiti. Ipak, najvažnije je pripaziti na uspravan hod i pravilan položaj tijela.

3. OBRADA UZ POKRET

Kako je već i spomenuto, djeca mogu uz pjesmu, brojalicu ili aktivno slušanje pokret stvoriti spontano, a mogu i ponavljati pokret koji je izmislio odgajatelj. Odgojitelj će stvarati pokret tako da će se bazirati na jednom ili više glazbenih elemenata.

- Uzmimo za primjer pjesmu *Moje selo*:

MOJE SELO Josip Kaplan

Re - da - ju se ku - či - ce uz pu - te - ljak ma - li,
na kraj se - la šu - mi - ca gdje se li - ja hva - li, po - to - čić tu žu - bo - ri,
lju - lja - ju se je - le, u voć - nja - ku mrm - o - ri, to su vrije - dne pče - le.

Slika 1: Pjesma "Moje selo" (Kraljić, 2017.)

- Prva fraza "Redaju se kućice uz puteljak mali" dižemo ruke iznad glave oblikujući krov njišući se desno-lijevu metru.
- Druga fraza "na kraj sela kućica" otrčimo na drugi kraj sobe u ritmu, stavljamo ruke na bok i imitiramo "gdje se lija hvali."
- Treća fraza "potočić tu žubori" lagano se nagnemo ispred te rukama imitiramo potok i osluškujemo, "ljuljaju se jele" popnemo se na prste i dignemo ruke iznad glave njišući se desno-lijevo imitiramo jele u metru.
- Četvrta fraza "u voćnjaku mrmori, to su vrijedne pčele" imitiramo pčele trčeći po sobi i rukama mašući predstavljamo njihova krila.

Ako se obrađuje pjesma koja je djeci teža za usvojiti te djeca ponavljaju pogreške, tada je dobro za taj dio osmisliti pokret u kojem će se djeca pomalo zbuniti te tada moramo aludirati da pokret ponavljamo više puta uz pjevanje točne fraze kako bi ga djeca usvojila. Nakon toga djeca će moći otpjevati cijelu pjesmu bez poteškoća. Tada

će djeca misliti da se fraza ponavlja isključivo zbog pokreta, a zadatak je zapravo da prvenstveno svladaju točnu melodiju fraze čiji se pokret ponavlja. Ako je pjesma dugačka, odnosno ima više kitica, dozvoljeno je podijeliti je na kitice te se u jednom danu ne moraju naučiti sve kitice, ali rastavljanje na fraze nije dozvoljeno.

Primjeri pjesama sa zahtjevnom melodijom za mlađu skupinu je Moj djed, a za stariju Bakici. U tim pjesmama karakteristično je da će djeca u pjesmi Moj djed pjevati pogrešno treći takt (skok s tona a1 na e1), a u pjesmi Bakici poteškoće će se dogoditi u trećoj frazi (ovom pjesmom bakice, ja ti velim hvala).

- Primjer za mlađu skupinu: Moj djed

1. Da li zna - te dje - da mo - ga, on je si - la ne - ma
 2. Nje - mu pje - vam pje - smu o - vu, da mu ne - što vra - tim
 3. Da li zna - te dje - da mo - ga sko - jim će - sto še - ćem

šta! Ka - ko hi - tra mu je no - ga, on po - tr - čat sa mnom zna.
 ja, jer on u - vijek pri - ču no - vu za me na - đe pri - je sna.
 ja? Nje - ga vo - le dje - ca mno - ga, snjim je ve - dra ku - ća sva.

Slika 2: Pjesma "Moj djed" (Kraljić, 2017.)

- Primjer za stariju skupinu: V. Ivannikova, Bakici

1. Ba - ki - ce, ba - ki - ce, slu - šaj pje - smu o - vu te - be, čuj, ba - ki - ce,
 2. Tko nam to da - je svu nje - žnost, lju - bav žar - ku, tko nam to u - ve - će
 3. Vo - lim te, ba - ki - ce, to ti re - či že - lim, vo - lim te, ba - ki - ce,

Pripjev:
 nje - ne rije - či zo - vu. O - vom pje - smom, ba - ki - ce, ja ti ve - lim
 pri - ča lije - pu baj - ku?
 svo - jim sr - cem cije - lim.

hva - la, mno - go si ra - do - sti me - ni u - vijek da - la.

Slika 3: Pjesma "Bakici" (Arhiva Josipe Kraljić)

3.1. OBRADA MELODIJE

Kod obrade melodije zadatak je da slijedimo melodijsku liniju tako da se dižemo i spuštamo cijelim tijelom, rukama ili kako je već zadano. Naravno da će jednostavnije biti pratiti melodiju koja se postepeno spušta odnosno diže, od one melodije koja je skokovita jer bi to moglo zbuniti djecu te na početku ne bi mogla toliko dobro pratiti. Važno je postepeno uvoditi.

- Primjer za melodiju koja se postepeno spušta, odnosno diže: V. Stojanov, Jesenska

JESENSKA V. Stojanov

Polagano

Ti-ho, ti-ho pa-da list za li-stom žut, po-kri-o je sta-ze, ce-ste, šum-ski put.
Ne-sta-le su pti-ce da-le-ko na jug, o-ti-šle sa sun-cem, put je nji-hov dug.

Vje-tar gra-ne lju-lja nje-žno k'o u snu, bla-gi mir je šu-mu o-bu-ze-o svu.
Pje-sme ne-ma vi-še, svu-da vla-da muk, sa-mo žu-to liš-će tu-žno pa-da svud.

Slika 4: "Jesenska" pjesma (Kraljić, 2017.)

- Primjer za melodiju koja je skokovita: Rođendan

ROĐENDAN

Tu smo sad svi da ti će - sti - ta-mo mi tvoj... ro - đen - dan, tvoj... ro - đen - dan.

Slika 5: Pjesma "Rođendan" (Kraljić, 2017.)

3.2. OBRADA RITMA

Izvođenje ritma pokretom postoji u nekoliko načina:

- Ritam cijele skladbe
- Ritam dijela skladbe
- Drugačiji ritam

U ritmu cijele skladbe izbjegava se hodati u ritmu, a može se spuštati i dizati ruke ili ga pak plesati bilo kojim dijelom tijela.

U ritmu dijela skladbe može se istaknuti jedan dio koji ima karakterističan ritam i drugačiji od drugih pjesama.

Drugačijim ritmom možemo ishodavati neki stalni ili periodični ritam koji predstavlja pratnju skladbi. Ako ćemo ishodavati, to će biti lakše od hodanja ritma skladbe.

3.3. OBRADA HARMONIJE

Djeca i odgojitelji harmoniju će osjećati kao ugođaj i kao karakter, stoga harmoniju ne možemo izraziti pokretom.

3.4. OBRADA METRA

Kada pjevamo ili slušamo glazbu, prirodnije je hodati ili izvoditi pokrete u metru nego u ritmu. Kako je metar moguće izraziti na brojne načine (hodanje, različitim dijelovima tijela) djeca će u svojem stvaralaštvu zbog radoznalosti i kreativnosti sama pronalaziti rješenja. Kako bismo potaknuli djecu, dovoljno je da počnemo pljeskati uz ritam te pitati djecu želi li netko od njih ponoviti i lupkati, a mi ćemo onda ponoviti.

Kod brojalica je kretanje isključivo u metru te je važno upotrijebiti što veći broj pokreta u metru (skakanje, dizanje jedne noge i pljesak, dizanje druge noge i pljesak, pljeskanje iza i ispred sebe, promjene smjera...)

U pokretu treba voditi računa da se kreće na prvu dobu. Tada se krećemo prema dolje gdje je sila teža, prema smjeru koji nam je prirodan, a to je najuočljivije kad se nižu pokreti kod pjesme "Ovako se mak sije" kod kopanja i zamahivanja lopatom, sipanje i grabljenje zrna.

Kod obrade skladbe također možemo istaknuti metar na djeci privlačan i zanimljiv način, a to možemo postići tako da plješćemo ritam po tijelu, s udaraljka ili slično. Istaknula bih skladbu Radetzky March poznatog skladatelja Johanna Straussa. Prije samog početka skladbe, poželjno je pokazati djeci koji pokreti će se izvoditi kako bi lakše izvodili kada počne sama skladba. Važno je da je svaka fraza drugačija. Stoga će prva fraza biti tri puta pljeskanje po koljenima i dvaput pljesak rukama, prijelaze ćemo naglasiti dizanjem ruku u zrak i slično.

Osim Radetzky Marcha, skladba U predvorju gorskog kralja također je pogodna za prikazivanje metra. U samom uvodu možemo čučnuti i u čučnju se polako micati, a kako se glazba pojačava i ubrzava tako se i naš korak ubrzava.

Niz je mogućnosti kako djecu zabaviti glazbom, a da pritom usvoje glazbene elemente. Važno je da to bude njima primjereno te raznoliko.

3.4.1. Metar i dramatizacija

Za primjer možemo uzeti pjesmu Koka i pilići. Odredimo dijete koje će biti koka pomoću brojalice ili čarobne strelice. Ostala djeca su pilići, a koka se mijenja svakim novim početkom pjesme.

Pilići će se okupiti oko koke u krug. Pilići pjevaju i plješću u ritmu "Pi, pi, pi, pi, pi, pi, pi, mama, mama, gdje si ti?", a koka odgovara pjevajući i plješćući: "Ko, ko, ko, ko, ko, ko, da, evo djeco, tu sam ja!" te isto tako i za drugu kiticu.

- Primjer: Koka i pilići

KOKA I PILIĆI

Tekst: G. Tartalja
Glazba: St. P. Korunović

pilići

Pi - pi, pi - pi, pi - pi - pi, ma - ma, ma - ma gdje si ti?
Pi - pi, pi - pi, pi - pi - pi, gla - dni smo ti ma - ma mi!

koka

Ko - ko - ko - ko, ko - ko - da, e - vo dje - co, tu sam ja!
Ko - ko - ko - ko, ko - ko - da, me - ni zr - no, va - ma dva!

Slika 6: Pjesma "Kola i pilići" (Kraljić, 2017.)

3.4.2. Izvođenje metra zbog teškog ritma

Djeca nemaju poteškoća s izvođenjem punktiranog ritma ili sinkopa jer oni oponašaju odgojitelja. "Težak ritam" djeci će biti kada će se pojaviti dugi tonovi ili pauze na koje nisu navikli ili su jedini u toj pjesmi, a posebice ako je tempo spor. Kako bi djeci olakšali, najbolji je metodički postupak realizacija metra kretanjem, pljeskanjem ili sviranjem.

3.4.3. Izvođenje metra bez pjevanja

Postoji nekoliko varijanti kako se izvođenje metra bez pjevanja može izvesti. Najbitnije je da najprije djeca dobro nauče pjesmu, ili brojalicu te je ponavljaju nekoliko puta uz pljeskanje ili kretanje u metru.

Laški način je da djeca pjevaju "kao ribice". Započnu normalno pjevati pjesmu i kretati se u ritmu, a na znak odgojitelja djeca prestaju s pjevanjem na glas i samo hodaju u metru. Kada odgojitelj ponovno da znak, djeca nastavljaju dalje do tog mjesta gdje su došli pjevajući u sebi i tako će se onda moći ispraviti i vidjeti ako je tko žurio ili zastajkivao.

Druga, teža varijanta je, da odgojitelj pjesmu pušta na zvučnik i da je u jednom trenu prekine, a djeca moraju nastaviti dalje hodati u metru. U jednom trenu će opet

pojačati glazbu te će djeca moći usporediti s time gdje su oni došli pjevušeći u sebi, a gdje je nastavila pjesma na zvučniku.

3.5. OBRADA TEKSTA

Pokretom možemo prikazati i sadržaj pjesme, a može ga osmisliti odgojitelj kao i djeca. Poželjno je da djeci pružimo priliku kako bi se stvaralačko izražavali i bili kreativni, a pokrete mogu nabrajati i pokazivati te im je tako lakše zapamtiti tekst same pjesme, posebice ako ona ima više kitica.

- Primjer: Nadežda Vukomanović, Mak

MAK

Nadežda Vukomanović

Ži-to zri - je, sun-ce pa - li, me-ne nji - še vje-trić lak, cr-ven še - šir,

cr - no o - ko, ja sam mak, ja sam mak, ja sam mak.

Slika 7: Pjesma "Mak" (Kraljić, 2017.)

Odgojitelj okupi djecu da stanu u krug te on počne pjevati pjesmu prvi puta. Kako djeca slušaju, tako spontano prikazuju ono što čuju. Mogu prikazivati žito zrije, sunce pali, vjetar kako njiše mak, gdje se nalazi šešir, kakvo je oko, i u konačnici mak.

3.6. OBRADA GLAZBENOG OBLIKA

Kada odgojitelj stvara pokrete na druge glazbene elemente, tada također treba biti prisutna usklađenost s frazama. Stoga je važno nastojati da djeca smjerom kretanja označavaju veće ili manje dijelove glazbene zamisli. (Makjanić, 1957.) Kada se pripremamo, važno je i raščlaniti od koliko se fraza skladba ili brojalice sastoje te jesu li fraze jednake, slične ili u potpunosti različite. Također, kada mijenjamo smjer kretanja trebamo paziti da to bude na logičnom mjestu u frazi.

Primjeri pjesama s jednakim frazama:

- a) Narodna: Teče, teče bistra voda (jednake su 1. i 3. fraza)

TEČE, TEČE

Narodna iz Podravine

Veselo

1. Te - če, te - če bi - stra vo - da, i - me joj je Sa - va,
 2. Po njoj plo - vi šaj - ka la - đa sre - brom o - ko - va - na,
 3. U njoj sje - di dje - voj - či - ca tan - ka i vi - so - ka,

te - če, te - če bi - stra vo - da, i - me joj je Sa - va.
 po njoj plo - vi šaj - ka la - đa sre - brom o - ko - va - na.
 u njoj sje - di dje - voj - či - ca tan - ka i vi - so - ka.

Slika 8: Pjesma "Teče, teče" (Kraljić, 2017.)

- b) Josip Lulić: Ide jesen (jednake su 1. i 3., 2. i 4., 5. i 7., dok su 6. i 8. fraza slične)

C F C G7

1. I - de je - sen, i - de, i - de, i - de je - sen pre - ko
 2. Sve je bli - že, bli - že, bli - že, sve je bli - že, e - vo
 3. Škol - skim zvon - cem, zvon - cem, zvon - cem, škol - skim zvon - cem da - ke

C F C G7

šu - ma, i - de je - sen, i - de i - de, i - de je - sen pre - ko
 sti - že, ku - da pro - đe, pro - đe, pro - đe, ku - da pro - đe, liš - će
 zo - ve, dije - li re - dom, re - dom, re - dom, dije - li re - dom knji - ge

C Pripjev (življe) C G7
F
1.

dru - ma. Ču - ješ li je tu je, tu je već se po - sve
ni - že.
no - ve.

C G7 C
2. Da capo

do - bro ču - je već se do - bro ču - je!

Slika 9: Pjesma "Ide jesen" (Arhiva Josipe Kraljić)

- Pjesmu Ide jesen dočarat ćemo kretanjem po sobi. Za prvu kiticu kretat ćemo se polako, prolaziti kroz šume rukama mičući grane i prepreke. Za drugu kiticu također ćemo se kretati, ali sitnijim koracima rukama pokazujući kako nižemo lišće. U trećoj kitici rukama ćemo prikazivati zvono i dijeliti knjige. Za pripjev ćemo osluškivati i rukama pokazivati na uši.

c) Pia Gostič: Medo Brundo (jednake su 3. i 5., 1. i 4., a 6. fraza je slična)

MEDO BRUNDO Pia Gostič

Polagano

Me - do Brun - do to sam ja, sva - ka šum - ska zvijer me zna.

Ša - pa mo - ja sna - žna je, pred njom bje - že zvi - je - ri sve.

Brun - da, brun - da, brun - da - da, sva - ka šum - ska zvijer me zna.

Slika 10: Pjesma "Medo Brundo" (Kraljić, 2017.)

- Pokretima tijela možemo dokazati medu kako se kreće po šumi. Tromi pokreti rukama i nogama uz sporo kretanje.

3.6.1. Glazbeni oblik i metar

Ponekad su glazbeni oblik i metar ravnopravni te je njihova kombinacija vrlo česta.

3.7. OBRADA KARAKTERA

Svaka pjesma, odnosno skladba, ima svoj karakter. Stoga će neke pjesme biti nježnije i takav će biti i pokret. Kada će pjesme biti energične, krećemo se oštrim pokretima. Naravno, ponekad će djeca imati svoje asocijacije koje se moraju uvažavati, ali ih također trebamo poticati na slušanje glazbe na koju izvode pokrete.

Autorica Heda Gospodnetić u svojoj knjizi ističe anegdotu vezanu uz skladbu Vojničkog marša Roberta Schumanna. Naime, skladba je izrazito oštro i čvrstog karaktera, ali djeca su je shvaćala nježnom te su plesala na nju kao leptiri. Iako je Gospodnetić pokušala i svojim sviranjem naglasiti karakter skladbe, djeca ga nisu shvaćala već su se držala svoje koreografije.

3.7.1. Mijenjanje karaktera

Ako želimo da djeca bolje dožive karakter glazbe, možemo uzeti za primjer njima poznati pjesmu te je pjevati i plesati suprotno od njezinog karaktera. Tada će djeca uvidjeti kako to ne odgovara. Za primjer možemo uzeti Jesensku pjesmu te je pjevati sretno i veselo plešući.

3.8. OBRADA TEMPA

Tempo je ritamski i metarski slijed tonova u određenom vremenu te kretanjem u određenom tempu ishodavamo metar. No, ako je tempo skladbe brz, možemo ishodavati dvostruko kraća trajanja, a ako je tempo prespor, djeca ne bi mogla ishodavati metar jer bi im to bilo presporo.

Također, možemo se kretati sitnijim ili krupnijim koracima, što ovisi o tempu skladbe, a tako onda ne bismo povezivali tempo i metar. Na primjer, u brzom tempu to možemo učiniti slijedom brzih koraka na prstima, a u sporom tempu možemo se izraziti tako da povremeno radimo jedan po jedan korak, a cijelim tijelom tako ćemo činiti velike i spore pokrete.

3.8.1. Prilagodavanje tempa djeci

Tempo uvijek mora biti prilagođen djeci. Tako kod manje djece tempo ne može biti spor jer su im spori pokreti teški, ali tempo ne smije biti niti prebrz. Kako bismo bili sigurni da je djeci tempo dobar, najbolje je promatrati kako koračaju metar prilikom spontanog igranja na igru s pjevanjem te prema tome odrediti tempo, ako će djeca pjesmu ili brojalicu izvoditi u hod. Za djecu će spor tempo biti onaj koji je za odrasle umjeren, a brz tempo bit će onaj koji je za nas toliko brz da jedva stignemo otpjevati.

3.8.2. Mijenjanje tempa

Autorica Heda Gospodnetić daje niz savjeta za odgojitelje kako da djeci približe glazbu, a to mogu i mijenjanjem tempa. Tako je predložila odgojiteljima koji znaju svirati klavir da skladbu Divlji jahač Roberta Schumanna na klaviru odsviraju sporije nego je to u originalu te također djeci puštaju originalnu skladbu. Tako će djeca moći istu skladbu čuti u više verzija njezina tempa što će se odraziti i na njihov pokret.

Osim u skladbama, tempo se može mijenjati i u djeci već poznatim pjesmama i brojalicama. Također se može i djeci sugerirati da odaberu brojalicu te da pokušaju ubrzati i usporiti te dok je izgovaraju da tako i hodaju. Pjesme se također mogu otpjevati sporo i brzo, ali ovo je i prilika da se s djecom porazgovara koje se pjesme pjevaju brzo, koje sporo i kakav je karakter tih pjesama.

3.9. OBRADA DINAMIKE

Postoje skladbe koje su ili cijele glasne ili cijele tihe, a postoje i skladbe koje čiji se dijelovi mogu razlikovati po dinamici. Tako će se glasnije skladbe ili samo glasniji dijelovi plesati jačim, snažnijim, većim pokretima dok će se tiši dijelovi plesati manjim, nježnijim, lepršavijim pokretima, ali ne i sporim.

- Primjer: M. Hynkova: Vrapčić u zimi

VRAPČIĆ U ZIMI

Tekst: N. Šašakova
Glazba: M. Hynková

(jeka) (jeka)

Lju-ti se vrap-čić na zi-mu, na zi-mu: "Šte-ta što ne-mam pe-ri-nu, pe-ri-nu.
Ze-bu me no-ge, ze-be me nos, ka-šljem i ki-šem, jer ho-đam bos."

Slika 11: Pjesma "Vrapčić u zimi" (Kraljić, 2017.)

- Dinamiku ćemo ovdje izraziti tako da ćemo naglaske stavljati na "na zimu, na zimu" tako što ćemo "koriti zimu" naizmjenično stavljati ruku na bok, a drugom prstom koriti, a "perinu, perinu" prikazat ćemo tako da ćemo raširiti ruke i naglo skupiti što će prikazivati pokrivanje odnosno otkrivanje.

4. ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU DJEČJE EKSPRESIVNOSTI POKRETA

U svijetu današnjice, navikli smo da nam je sve dostupno, ali i da razni mediji utječu na nas. Naravno, svaki je medij na svoj način poseban te i upotrebljiv na svoj način, u odgojno-obrazovnom procesu s djecom. Odgojitelj će s djecom istraživati mogućnosti i potencijale različitih medija, a svaki će medij sadržavati određene karakteristike od kojih će neke biti više, a druge manje primjerene za rad s djecom, odnosno bit će manje primjeren u procesu izražavanja doživljaja. Odgojiteljeva je dužnost da dobro poznaje mogućnosti i ograničenja određenih medija kako bi djetetu mogao ponuditi ono najbolje, medij kojim se dijete može spontano izraziti.

Glazba kao medij, djetetu pruža niz mogućnosti. Pruža mogućnost otkrivanja djetetovih doživljaja, pokreta i misli, a sve to svojim pozitivnim učinkom na stanje duha i tijela djeteta.

Slušanje klasične glazbe kod djece izaziva brojne reakcije te utječe na poboljšanje pamćenja, kreativnosti, koncentracije i pažnje te izražava najdublje osjećaje i misli. Odraslima glazbene aktivnosti daju priliku da u potpunosti uđu u dječji svijet te da ih potiču na stvaralaštvo.

4.1. ISTRAŽIVANJE DJEČJEG STVARALAŠTVA I EKSPRESIVNOSTI

Provedeno je istraživanje koje se baziralo na dječje stvaralaštvo i ekspresivnost. Provele su se igre pokreta gdje je cilj bio uspostaviti odnos prema vlastitom tijelu, prema prostoru, prema drugim ljudima. Osim igre pokreta, provele su se i igre glasa i igre ritma. Ovim istraživanjem željeli su istražiti improvizaciju dječjih pokreta uz slušanje različitih žanrova glazbe. Odabrane aktivnosti omogućile su djeci da putem glazbene improvizacije ostvare svoj doživljaj te da ga obogate maštom. Istraživanje je pokazalo da slušanje glazbe različitih žanrova kod djece budi osjećaj sigurnosti, kreativnosti, potiče ih na stvaralaštvo kroz pokret te budi u njima pozitivne emocije. Uloga odgojitelja u ovim aktivnostima veoma je važna jer on mora motivirati i poticati djecu na stvaralaštvo i ekspresivnost te djeci dati dovoljno prostora,

moćnosti i poticaja kako bi se oni mogli ostvariti. Također, važan je i odgojiteljev odnos prema glazbi i prema djeci. Ako će se odgojitelj potruditi i djeci pružiti sve što je potrebno kako bi se aktivnost ostvarila, tada će to djeca i zamijetiti i osjetiti te će biti aktivni. Ako odgojitelj glazbi i izražavanju ne pridaje veliku važnost već samo nastoji odraditi aktivnost, tako će je shvatiti i djeca.

Djeca se najprije otvaraju pokretu uz glazbu te tako pronalaze mogućnost da pokažu svoj doživljaj i osjećaje. U takvim situacijama glazba nije medij već komunikacijski kanal između djece i ostalih putem kojeg djeca iznašaju svoje shvaćanje glazbe. Dječji pokreti razlikuju se s obzirom na različite glazbene stilove, što nam govori kako i djeca imaju osjećaj kojim mogu uočiti da je nešto drugačije te to tako i interpretiraju. Svako dijete izražavat će se na posve individualan i autentičan način te je potrebno sagledavati aktivnost unutar šireg konteksta razvojnih, emocionalnih, socijalnih i kulturnih iskustava.

Također, istraživanje je pokazalo kako se pokreti predškolske djece uključene u redovni program odgojno-obrazovne ustanove i djece rane školske dobi uključene u izvanškolski edukacijski program razlikuju te su tako polaznici izvanškolskog edukacijskog programa pokazali jedinstvene pokrete i popratili su slušanje glazbe usklađenim pokretima dok su polaznici predškolske skupine oponašali jedni druge te su slušanje glazbe doživjela kao svaku drugu igroliku aktivnost. Polaznici izvanškolskog edukacijskog programa pokazali su snažniji glazbeni doživljaj.

5. IGRE UZ GLAZBU I POKRET

Igre uz glazbu i pokret spaja i dramatizacija. U ovim će igrama djeca ulaziti u situacije u kojima će oponašati ljude, životinje, stvari, pojave pomoću riječi, pokreta, kretanja te zvukova. Neke će igre potaknuti djecu da samostalno osmišljavaju pokrete, rečenice, dodjeljuju uloge, a u nekima će pratiti odgojitelja.

Važno je napomenuti da igre nisu natjecateljske jer je cilj ovih igara da opuštaju djecu i na njih djeluju smirujuće te da ih potaknu na glazbeno stvaralaštvo, da su zabavne te da im je ugodno sudjelovati.

5.1. IGRA PREPOZNAVANJA VISOKIH I DUBOKIH TONOVA

Iako smo najčešće razmišljanja kako djeca ne znaju razliku između riječi duboki i visoki tonovi, najčešće nas iznenadi upravo suprotnost. Kako bismo utvrdili znaju li djeca razliku između ta dva pojma, možemo provesti najjednostavniji primjer na klaviru. Dok sviramo duboke tonove, dubokim glasom govorimo "visoki, visoki, visoki" i tako ponoviti s visokim tonovima.

Kako bi djeca još bolje čula razliku i utvrdila značenje ta dva termina, možemo izvesti i priču uz pratnju klavirom. Uzmimo za primjer priču Vuk i sedam kozlića. Kada pričamo o kozlićima i njihovoj majci, možemo svirati visoke tonove uz veseo ritam te tako predstavljati njihov hod, igranje, smijanje, a kada se u priči pojavi vuk, tada se premještamo na duboke tonove, sviramo polako, dramatično. Nakon što odgojitelj završi s pričom, poželjno je da djeca isprobaju ovaj način te da prate drugo dijete koje priča priču. Kada dijete svira visoke, duboke ili srednje tonove, moramo ih imenovati te iskoristiti svaku drugu priliku za imenovanje kako bi djeca usvojila pojmove.

Nakon toga, možemo prijeći na dramatizaciju gdje će jedna skupina djece plesati samo na vesele tonove koji prezentiraju kozliće, a druga skupina djece plesat će na duboke tonove koji prezentiraju vuka, a nakon toga će se rotirati.

Kada bismo djeci zadali zadatak da te tonove oslikaju, djeca bi samoinicijativno posegnula za svjetlijim bojama kada bi htjela naznačiti visoke tonove, a tamnijim bojama prezentirala bi duboke tonove.

5.2. TONOVI RAZLIČITIH VISINA

Primjeri igara s različitim tonovima može se igrati da djeca slušaju dva različita tona, što je lakše i pogodnije za mlađu djecu, ili tri različita tona što će otežati igru i pogodnije je za stariju djecu.

5.2.1. Primjer igre s dva tona

- Spremanje jaja u hladnjak

Igramo se tako da se pravimo kako smo došli iz dućana te spremamo jaja u hladnjak. Naravno, možemo se igrati i s kamenčićima, kestenima i slično. Prilikom spremanja jaja u hladnjak, kako se tonovi mijenjaju, tako se mijenja i polica. Kada imamo viši ton spremamo jaje u višu policu, a kada imamo dublji ton u donju policu. Osim ove varijante, igrati se možemo i tako da na ploču nacrtamo police i tako spremamo jaja.

Nakon što odgojitelj završi s primjerom, na red dolaze djeca. Svako dijete dobije po tri jaja da ih spremi u određenu policu. Odgojitelj otpjeva primjer, a dijete zatim ponovi pjevajući dok slaže jaja.

5.2.2. Primjer igre s tri tona

- Pisanje kružića

Prije početka igre objasnimo djeci da ćemo im pjevati tri tona te da će jedan biti najdublji, jedan srednje visine, a drugi najviši, a tijekom igre ćemo mijenjati redoslijed. Tako će sva djeca oslušivati i koncentrirati se ne bi li dobro čula koji ton se svira. Nakon toga, na ploči povučemo crtu te ćemo srednji ton obilježiti kružićem na crti, najdublji ton kružićem ispod crte, a najviši ton kružićem iznad crte. Nakon

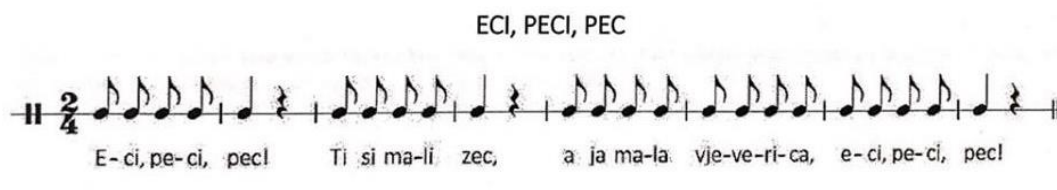
toga, odredimo troje djece i svako od njih zadužimo za jedan ton kojeg moraju zapisati na ploču dogovorenim oblikom kada ga čuju, te jedno dijete koje će brisati kružice u novom redosljedju. Ponekad se dogodi da djeca napišu svoje kružice na pogrešnom mjestu jer ih nisu dobro čuli, tada im ponovno pjevamo ili sviramo, a kada točno zapišu ista tri tona pjevamo u drugačijem redosljedju. Čim su izbrisani kružici pred ploču dolazi drugih četiri djeteta.

5.3. IGRE ZA OSJEĆAJ TONIKE

5.3.1. Pjevanje

Zadatak za djecu u ovoj igri jest da otpjevaju kraj pjesme ili izmišljene melodije koja se još naziva i tonika. Također, djeci se može reći da otpjevaju zadnja dva tona, dominantu i toniku, ali ta varijanta je i malo teža.

- Za primjer možemo uzeti brojalicu Eci, peci, pec... Odgojitelj će izgovarati "Eci, peci...", a što će djeca odmah dodati "pec"

Slika 12: Brojalica "Eci, peci, pec" (Kraljić, 2017.)

5.3.2. U pokretu

Za ovu igru potrebno je odabrati troje djece te im dodijeliti rekvizite. Jedan ima loptu, drugi stoji pred stolicom, a treći pred drvenim obručem na podu. Odgojitelj improvizira na instrumentu ili pjeva, a kada djeca čuju da se bliži kraj pjesme, prvo dijete baci loptu na pod, drugo sjedne na stolac, a treće stane u obruč. Nakon njih, slijedi nova trojka i igra se nastavlja dalje.

Ova igra može se igrati i tako da se djeca slobodno kreću po prostoru, a kada se bliži kraj djeca se moraju vratiti na svoje mjesto.

5.4. PRIMJERI IGARA UZ POKRET

5.4.1. Ozvučena priča

Odgojitelj čita priču koja mora pružati mogućnost zvukovne ilustracije i mogućnost dječjeg pokreta kako bi djeca priču mogla ilustrirati zvukovima svojih usta i ruku. Osim svojim tijelom, djeca se mogu izraziti sviranjem po čašama, upotrebom udaraljki, šuštanjem papira i slično, a to će biti najpraktičnije da djecu podijelimo po grupama te svaka grupa ima zadatak nekim rekvizitom dočarati zvuk pojave. Prilikom ozvučivanja, odgojitelj treba zastati i pričekati kako bi zvuk došao do izražaja.

5.4.2. Putujemo podmornicom

U ovoj igri putujemo podmornicom te dolazimo u zemlju gdje ljudi imaju samo duboke glasove. Tamo ljudi znaju iste pjesme kao mi, ali ih pjevaju sporo i duboko, kao da su pod vodom. Igra se igra tako da su djeca podijeljena u dvije grupe, jedni žive u zemlji pod vodom, a drugi su došli u njihovu zemlju te kao pridošlice mogu opisivati koje su razlike između njih i pjevanja, kako je u njihovoj zemlji i slično.

5.4.3. Kol'ko kume sati?

Za ovu igru najprije moramo odrediti dijete koje će biti kum, a to možemo odrediti brojalicom ili čarobnom strelicom. Nakon što smo odredili kuma, ostala djeca poslože se u vrstu nasuprot njega s dovoljnom udaljenošću za nesmetano igranje. Kada je sve spremno za igru, prvo dijete pita "Kol'ko kume sati?", a kum mu odgovara npr "dva mišja koraka", "jedan konjski" i tako dalje te dijete mora zadanim koracima ići naprijed. Nakon prvog djeteta slijedi drugo, a tko prvi dođe do kuma je kum u drugom krugu igre.

5.4.4. Izbroji pljeskanje

Odgojitelj pljesne određeni broj puta, a dijete treba izbrojiti koliko je puta pljesnuo te reći broj, npr. osam i pljesnuti dva puta, odnosno toliko puta koliko riječ ima slogova.

5.4.5. Brojalica uz pljeskanje i hodanje

Za ovu igru odaberemo brojalicu koja je poznata djeci te se na ploči nacrtaju šake na mjestima gdje su dobe. Potom djeca uz izgovaranje brojalice plješću metar.

Kasnije se šake obrišu te se na ta mjesta nacrtaju stopala, a tada djeca hodaju na dobu gdje je nacrtano stopalo, odnosno hodaju u metru.

Zatim se na to mjesto nacrtaju udaraljke, a dok djeca sviraju zamišljaju da hodaju i plješću metar.

5.4.6. Tramvaj, auto, vlak

Za primjer uzmimo pjesmu Marie Cukierowne Tramvaj, auto, vlak te djeci možemo sugerirati da pjevaju kao tramvaj koji dolazi iz daleka, a kada se približava da budu glasniji, vlak koji se udaljava te se oni utišavaju i auto koji se brzo kreće.

Djecu možemo rasporediti u dvije skupine od kojih će jedna oponašati pojedino vozilo dok će druga skupina djece biti putnici na stanicama koji će ulaziti, izlaziti i pjevati u skladu kretanja što će kontrolirati vozač.

TRAMVAJ, AUTO, VLAK

Maria Cukierówna

E - vo već nam tram - vaj sti - že, cin, cin, cin, cin, cin, cin,
U - li - ca - ma au - to ju - ri, tu, tu, tu, tu, tu, tu,
Kroz pla - ni - ne vlak taj gmi - že, š, š, š, š, š, š,

vo - zit će nas ku - ĩ bli - že, cin, cin, cin, cin, cin, cin.
ma - lu dje - cu vo - zit' žu - ri, tu, tu, tu, tu, tu, tu.
u grad i - pak to - čno sti - že, š, š, š, š, š, š.

Slika 13: Pjesma "Tramvaj, auto, vlak" (Kraljić, 2017.)

5.4.7. Okoš bokoš

U ovoj igri djeca stanu u krug te približe šake u sredinu. Dijete koje ritmično izgovara tekst na svaku dobu svojom šakom dotakne tuđu šaku.

Tekst: "Okoš, bokoš, kihne kokoš, pita baja kol'ko tebi sinko treba jaja?"

Kad se završi stih, dijete stane na nečijoj šaci te to dijete mora reći jedan broj. Zatim dijete koja je izgovarala stih izbrojava taj broj, a dijete na čijoj šaci stane ispada iz igre. Igra se ponavlja dok ne ostane jedna šaka, odnosno pobjednik.

5.4.8. Glazbene stolice

Ova igra dobro je poznata svima jer se od davnina pojavljuje na dječjim rođendanima. Pravila su jednostavna. Stolica je uvijek za jedan manje od broja natjecatelja te se oni kreću u krugu dok svira glazba. Kad glazba stane svi moraju brzo sjesti, a dijete koje nema stolac, napušta igru. Igra se igra dok ne ostane samo jedno dijete koje je sjelo.

6. ZAKLJUČAK

Kolegij Metodika glazbene kulture budućim odgojiteljima pruža sve potrebno za kvalitetan rad s djecom kako bi ih oplemenili glazbom. Djeca shvaćaju glazbu samo za sebe, pjevaju, plešu, sviraju i time pokazuju kako glazba na njih djeluje. Važno je znati da s djecom nema vježbanja već oni pjevaju i plešu za sebe, za veselje, slobodu, emocionalnu povezanost i ne opterećuju se razmišljanjem rade li to dobro ili ne.

Uloga svakog odgojitelja je da djeci omogući uvid u beskrajn svijet glazbe, iznimno je važno odgojiteljevo stajalište te kako on shvaća glazbu, jer ako se odgojitelj ne osjeća ugodno tijekom glazbenih aktivnosti te ako nije siguran u sebe, djeca će također dobiti taj osjećaj i bit će teško promijeniti ga kasnije. Odgojitelj mora biti siguran, pripremljen te mora biti uzor i podrška djeci, a posebno povučenoj djeci kako bi se oslobodili.

Postoji mnogo pjesama, brojalica, skladbi koje se mogu obrađivati pokretom kao načinom rada, a neke od njih spomenute su i u ovom završnom radu. Važno je da sadržaj koji pružamo djeci bude raznolik, zabavan, zanimljiv i poučan jer će tada rado sudjelovati. Također je važno uključivati djecu čim više i nastojati da oni osmisle pokrete, koreografiju i slično jer će se tako djeca povećati svoje samopouzdanje, osjećat će se važno te će biti ponosni da su nešto predložili i kreirali.

Pokret kao način rada u djeci budi najprirodnije i najslobodnije pokrete, omogućuje da djeca usvoje nešto novo, zabavljaju se prilikom slušanja skladbi i lakše upamte riječi pjesama i brojalica. Djeca istinski uživaju uz glazbu te se ona može povezati i s drugim područjima odgojno-obrazovnog područja kao što je na primjer likovna kultura, tjelesna i zdrastvena kultura, aktivnosti vezane uz hrvatski jezik i narječja i slično.

Novorođenčad i djeca od najranijih dana nemaju mogućnost govorno se izraziti i dati nam do znanja kako se osjećaju, ali zato nam to mogu pokazati. Na nama je da opažamo što nam dijete pokazuje, kako se kreće, koje pokrete koristi jer ćemo time otkriti puno više od njihovih osjećaja.

Za kraj, uživajmo u citatu Slavka Mihalića: "Glazba je ona umjetnost koja me od najranijih dana vraća u sebe, smiruje i obnavlja smisao i vjeru u ono što radim. Ona je najčudesniji dokaz da nismo sami i izgubljeni."

7. LITERATURA

1. Gospodnetić, H. (2015.). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima, 1. dio*. Zagreb: Mali profesor.
2. Jaques-Dalcroze, E. (1995.). *Glazba i plesač*. Zagreb: Čvorak, MD: Gesta.
3. Jaques-Dalcroze, E. (1995.). *Rhythm Music & Education (O plesu)*. Zagreb: Čvorak, MD: Gesta.
4. Kraljić, J. (2016./2017.). *Pjesmom kroz igru*. Zagreb.
5. Laban, R. (1993.). *Život za ples*. Zagreb: Čvorak, MD: Gesta.
6. Makjanić, V. (1957.). *Prvi koraci u muzici*. Zagreb: Sloga.
7. Makjanić, V. (1976.-1982.). *Veseli svirači: Priručnik dječjeg početnog muziciranja za odgojitelje i roditelje*. Zagreb: Školska knjiga, II sveska.
8. Maletić, A. (1983.). *Pokret i ples: Teorija, praksa i metodika suvremene umjetnosti pokreta*. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.
9. Maletić, A. (1986.). *Knjiga o plesu*. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.
10. Mouratidou, H. (2005.). *Osnovni koncepti glumačke umjetnosti-pristup kroz dramu u obrazovanju*. Mostar: zički teatar, devised teatar, teatar potlačenih.
11. Sam, R. (1998.). *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa.
12. Slunjski, E. (2008.). *Dječji vrtić zajednica koja uči*. Zagreb: Spektar Media.

Literatura s web stranica:

13. Citati – izreke: Najveća baza citata, izreka, poslovice i mudrih misli, URL: <http://citati-izreke.net/Glazba.html> (13.03.2020.)
14. Čižmek-Tabuk, J. (2019.). *Metoda za učinkovitost*. Plesna scena.hr, URL: <http://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2318>
15. Čižmek-Tabuk, J. (2019.): *Razvoj Labanove metode*. Plesna scena.hr, URL: <http://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2320>
16. Dijete, vrtić, obitelj (2014.): *Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Hrčak, vol.20, No 75. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=12793

17. Emile, Jaques-Dalcroze, Wikipedija, slobodna enciklopedija, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Jaques-Dalcroze (15.04.2020.)
18. Rudolf von Laban, Wikipedija, slobodna enciklopedija, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_von_Laban (15.04.2020.)
19. Uhvati pokret – bilješke iz dnevnika odgajateljica refleksivne praktičarke Morane Ravnić, 2015. URL: <https://www.mamatataja.hr/aktualno/uhvati-pokret-biljeske-iz-dnevnika-odgajateljice-refleksivne-prakticarke-morene-ravnic/> (10.04.2020.)
20. Zašto je ples idealna aktivnost za predškolce? URL: <https://klinfo.rtl.hr/djeca-2/predskolci/zasto-je-ples-idealna-aktivnost-za-predskolce/> (10.04.2020.)

Izjava o samostalnosti rada

Ja, Sara Krznar, izjavljujem da sam ovaj završni rad, na temu "Pokret kao način rada kod djece rane i predškolske dobi" napisala samostalno uz vlastito znanje, pomoću stručne literature i mentorice Josipe Kraljić.

Potpis: _____